

Prvá písomná zmienka

V Súčanskej doline ležia obce Horná a Dolná Súča. Obidve tvorili v počiatočnom období jedno spoločné územie, patriace hradnému panstvu Súča, ktoré sa po čase rozdelilo na dve časti. Prvá písomná zmienka o Súči pochádza z roku 1208 z donačnej listiny, ktorou nitriansky župan Tomáš daroval časť chotára obce Skala nitrianskemu biskupovi. Pri popise hraničných medzí tejto pôdy sa zmieňuje aj o hraniciach „de Sucsa“. O hrade sa listina ešte nezmieňuje.

Vznik názvu obce

Názov Súča sa odvodzuje od dolnosúčanskej rodiny Žuchovcov (Žucho), ale podľa Juraja Fojtíka sa stretávame s týmto rodom až v súpise kopaníč v roku 1719. Nedá sa ani dokázať odvedenie názvu od slova suchý - Sucha, či od slovenského osobného mena Sudek – Suda - Sudča – Súča. V listinných dokladoch sa vyskytuje meno obcí vo viacerých obmenách ako Sucsan, Suchan, (1208), Zudcza, Sudczan (1244), Zucha (1318), Sudcze (1393), Sudcza (1439), Sutsch (1447), Sutze (1473), Suchie (1474), Sucza (1475). V 16. storočí sa už uvádza Zucha maior (Dolná Súča 1549) a Zucha minor alebo Pusztá Zucha (Horná Súča). Ďalej sa vyskytujú názvy Nagy Sucsa a Kis Sucsa (1608), podobne Nagy Sucha a Kis Sucha (1623), a Szucsza inferior a Szucsza superior v roku 1652. V 19. storočí sa objavili mená Alsó Sucsa a Felső Szucsza.

Bohatší opis územia pochádza z 11. decembra 1244, keď kráľ Béla IV. daroval pusté pole na poľskej hranici, kysuckú dolinu a pustatinu Súč Bohumírovi, synovi Soběslava. Ten dal počas tatárskeho vpádu vystavať viac hradov a tým zachránil mnohých obyvateľov pred smrťou. Dostal za to hodnosť vodcu považských Sikulov (comes Siculorum vagantor). Všeobecne ho považujú za staviteľa hradu Súča na skalnatom vrchu Krásina, po ktorom už dnes sotva nájdeme stopy. V donačnej listine Bélu IV. z roku 1244 sa v častiach týkajúcich sa Súče uvádza:

„My teda za jeho vernosť a zásluhy udeľujeme ako odmenu z našich majetkov istú pustú zem na hraniciach Poľska, ktorá je neobývaná, jemu a jeho potomkom do trvalého vlastníctva, a ešte druhú zem, zvanú Szucsan, na hraniciach Moravy, podobne neobývanú, tomuže kniežaťu Bogomírovi.“ Nasleduje popis územia: „Prvá hranica zeme Szucsan ide od hraníc Moravy smerom na východ k lesom, tam je postavený znak (hraničný) zo zeme, odtiaľ zostupuje k rieke Luborcsa, tam je znak, a ide po rieke až po hradné zeme. Odtiaľ zostupuje k toku Hlbokej, tam je znak pod bukovým stromom. Odtiaľ zahýba na juh a ide cez Berch k vrchu Lippin, tam je znak, ktorý končí na území hradu Szucsza. Odtiaľ zostupuje k rieke Szucsza, tam je znak. Odtiaľ ide po jej toku až k rieke Jasenow a ide až na vrchol hory, tam je znak pod bukom. Odtiaľ ide cez lúku k hranici, ktorá označuje hradné zeme Zalatovich (Zlatovce) až po tú hranicu zeme Sudcza, ktorá je spoločná s kniežaťom Lodomericom. Odtiaľ ide ku chodníku cez Berch ku znaku, postavenému zo zeme. Napokon zostupuje k rieke Drjethoma, pod ktorou sú postavené dva znaky zo zeme pod stromom jawor. Odtiaľ ide cez Drjethomu a zase ide cez berch až na hranicu na západe, kde končí. Datum in Zolen anno domini 1244, tertio idus decembris Regni nostri anno nono.“ (Dané vo Zvolene, roku Pána 1244, 11. decembra, v deviatom roku nášho panovania.) V čích rukách bol hrad v 13. – 14. storočí presne nevedno, ale pravdepodobne patrilo ako skoro vždy k hradu trenčianskemu. Tak by v rokoch 1267 – 1321 bol v držaní rodu Čákovcov. Konkrétnejší a presnejší doklad o existencii hradu máme v listine z roku 1318, keď sa spomína kastelán hradu Súča (castelanus

de Zuchan) Dionýz, zvaný Levo. Potom až do roku 1393 patril kráľovi, vtedy ho dal do zálohu kráľ Žigmund Luxemburský kniežaťu Stiborovi.

Roku 1421 daroval potom Žigmund Trenčín, hrad Súču, Bystricu, Orosleány, Ovár, Strečno s Varínom a Žilinou svojej manželke barbore Celjskej. V 15. storočí sa spomína Pustá Súča. Po smrti Žigmunda kráľ Albert Habsburský daroval 11. júla 1439 hrady Starhrad, Strečno, Bystricu, Vršatec a Súču svojej manželke Alžbete. Ku hradu Súča v tom čase patrili obce Nemšová, Hrabovka, Srnie, Kolačín, Podhradie, Veľká Súča a Pustá Súča. Je to najstarší dokument, v ktorom sa spomínajú obe obce osobitne. Asi od roku 1447 vlastnil hrad a majetky Súče gróf zo Záhoria a bán zo Slavónska Ulrich Celjský. Zavraždili ho 9. novembra 1456 priatelia Ladislava Huňadiho. Hrad Súča a ostatné majetky museli byť pod správou panovníka už o niečo skôr, pretože 9. mája 1454 uzavrel kráľ Ladislav dohodu s Pongrácom zo Starhradu a z Mikuláša, podľa ktorej daroval okrem iného hrad Súču s príslušnými dôchodkami Štefanovi, bratovi Pongráca. Pongrácovci mali v tom čase 12 hradov, medzi nimi aj Súču, až do 16. februára 1457. V tomto roku prešla časť majetkov po dohode Pongráca na vdovu po Štefanovi, Alžbetu Siládi. Pravdepodobne až po jej smrti pripadli majetky i Súča kráľovskej komore a boli v jej správe do roku 1475. Vtedy ho Matej Korvín založil spolu s Trenčínom svojmu vojvodcovi Štefanovi Zápoľskému za 15 000 zlatých v zlate ako odmenu za jeho verné služby. Vladislav II. pri svojom nástupe na trón v roku 1490 potvrdil záložný majetok Zápoľskému a 23. februára 1493 mu hrady Trenčín aj Súču daroval. Zápoľský bol už vtedy palatínom Uhorska. Po porážke Jána Zápoľského pri Tokaji 25. septembra 1527 založil 13. novembra 1527 kráľ Ferdinand I. za 1600 zlatých hrad Súču so všetkými k nemu patriacimi statkami Veľká Súča, Pustá Súča, Hrabovka, Srnie, Nemšová a Kolačín nitrianskemu biskupovi Štefanovi Podmanickému. Nevie sa, či prežil ďalšie nepokojné roky, pretože naposledy sa spomína v roku 1528. Dediči biskupa, synovci Ján a Rafael Podmanickovci, páni Bystrice, Bánoviec, Bytče, Hričova, Lednice, Súče a Paloty boli v roku 1534 uhorským snemom proskribovaní (postavení mimo zákon) ako lúpežníci a všetky ich majetky boli zhabané v prospech kráľa. Kráľ Ferdinand I. 11. novembra 1534 znova založil hrad Súču svojmu palatínovi Alexejovi Turzovi a jeho manželke Masgdaléne Sékelyovej za 40 000 uhorských zlatých. Hrad Súča však do ich vlastníctva natrvalo neprešiel, pretože Ján Podmanický v októbri 1536 náhlym útokom Súču dobyl a Turzo ho ani po dlhšom obliehaní nezískal späť. V roku 1542 boli bratia Rafael a Ján Podmanickovci omilostení a 23. júla prijal Ferdinand I. Rafaela znova medzi svojich verných. Ján Podmanický medzitým asi v roku 1545 zomrel. V roku 1548 patrili k panstvu hradu Súča osada Zucha Maior (Veľká Súča) s vlastným richtárom, Zucha Minor (Malá Súča) tiež mala vlastného richtára a Puzta Zucha, ktorá vraj podľa mienky Fejéra ležala v blízkosti hradu. Iné pramene stotožňujú malú Súču s Pustou Súčou a tá neležala v blízkosti hradu, ale ďalej v doline pri Súčanke, na mieste terajšej Hornej Súče.

Vznik Hornej Súče môžeme teda položiť asi do rokov 1350 – 1400, kedy sa v horách začali usadzovať prví obyvatelia. K hradu patrili ďalej Hrabovka, Piechov, Srnie, Nemšová a Kolačín. Kráľ Ferdinand I. vykúpil Súču 24. októbra 1549 za 2000 zlatých zo zálohu od Rafaela Podmanického naspäť. Hrad prevzala 10. novembra 1549 poverená komisia, v ktorej boli okrem hlavného župana Jána Ostrožiča podžupan Pavol Baračkay, hlavný vyberač tridsiatkov Tomáš Francisci, a kapitán Trenčianskeho hradu Krištof Görtschaker s 80 vojakmi. Komisia popísala vojenský materiál, dopodrobna aj všetky potraviny a predmety. Na hrade bola podľa inventára veľká kamenná komora, tri miestnosti a kuchyňa, mnoho chodieb, izbičky v „hornej chodbe“, kde v každej boli hákovnice, mosadzné svietniky a železné závesné lampy. Hrad mal vlastný pivovar, kováčsku dielňu, dom pekára, ručný mlyn a na dvore bola studňa. Vo veľkej komore bolo 14 ovčích syrov nazývaných valašské, malé kravské syry, bryndza, slanina, dve merice cibule a pšenice, hrach a vedrá na vodu.

Nachádzali sa tam aj zbrane – stará húfnica, zápalné šípy, dva páry medených mažiarov na trenie prachu, krátke železné rúry na použitie ohnivých šípov, jedno vedro plné smoly a v súdku živica. Nechýbala ani forma na gule k delu. Komisia spísala aj 17 palošov, 27 zápalných šípov, 41 pušiek rôzneho druhu, 229 libier prachu, 254 libier sanítry, 20 libier síry, 125 libier olova, 1225 železných guľiek do pušiek. Na hornom ambite nad bránou stálo stredné delo – tarasnica. Vo dvore hradu sa nachádzala studňa s okovanými vedrami a silnými lanami, vedľa bolo 30 hrotov pre kopijníkov. Pivovar mal kotol na varenie piva s tromi sudmi, vedrami, sitami, v kuchyni ražne, ohnisko, kozlík. V kováčskej dielni sa dokončovali zbrane, ktoré zrejme Podmanickovci aj často použili, boli tam aj nástroje na nabíjanie dela. Ručný mlyn s príslušenstvom stál pri bráne. Samotná brána mala štyri závory a šesť zámkov s kľúčmi a pevnými reťazami na priťahovanie. Zápis komisie uvádza, že našli v dome pekára a vo vedľajšej kamennej komore 200 menších pečnov chlebov, trocha solenej kapusty, mladú hovädzinu, jednu odratú ovcu a v súdku bolo do polovice biele pivo. V prostrednej komore bolo 204 trenčianskych meríc múky. Merica mala necelých 55 litrov. Súčanský hrad bol počas proskripcie rodu Podmanickovcov často napádaný a pretože mal len pieskom vysypané múry, v priebehu 30 rokov sa rýchlo zmenil v ruiny. Z poverenia panovníka Ferdinanda I. zariadil v roku 1550 generál Mikuláš Salmis zbúranie hradu Súča, čo stálo 150 zlatých. Už v roku 1582 ho rudolfská záložná zmluva, znejúca na grófa Imricha Forgáča, spomína už ako pustý a zrúcaný hrad (dirutum castrum). Dnes po ňom zostali už len takmer nerozoznateľné stopy. V roku 1933 mala vo svojom rozprávačskom repertoári povesť o hrade a vzniku kopanice Krásny Dub Eva Orišková z Dolnej Súče. *„Nat Súču stál visokí skalnatí vrch Krasín. Na samém vrše Krasína kedidi dávno bul drevení zámek, v kerém bíval jeden zbojnícki ritír ze svoju céru. Pot zámkom vjella cesta na Moravu. Ritír ze svojima pomocníkmi tam dícki chodil stržežít, lebo vedel, že tade chodá bohatí kupci ze fšelijakú partjekú a s penázmi. Kedi mohel, vždi ich o šecker okradel. Kupci sa ho báli a ponosuvali sa na neho, žebi ho bolo načim potrestat. Vrchnost preto vislala cisárske vojsko, abi ho lapili a pojali ze sebú na trenčanskí zámek. Ale jemu to gdosi vizradel a on ušjel. Ket vojsko táhlo na zámek, ritírova céra akurát naberala vodu do zlatého džbána. Ket počula vístrel, pojal ju velký strach a džbán jej vipadel ot strachu do stunne. Friško visalla na kona a dala sa uchodít cez Hornú Súču na Moravu. Jako uchodila cez hori, pri ceste bul dup a ona sa nan z vlasmi zachítla. Ftedi povedala: „Dube, dube, šak si krásni, ale mne osunní!“ A ten dup tam ešče čilek stojí a volá sa Krásni dup a tá cesta, na kerej okrádali tích kupcov ešče je. A dočilku sa volá Zbojnícka cesta. A čo sa stalo ze zámkem? Ket tam prišli cisárski, na zámku už nebul nicht. Ani živá duša. Vojaci tedi zámek zapálili a ten celý pohorel. Preto z neho neni čilek už ništ poznat, len kúsek muruvanja a mjesto gde bula tá stunna.“* Povesť je zapísaná jednoduchou fonetickou transkripciou, kde mäkčia iba interpunkčné znamienka.